

Platforms Open collectiedata

Een toekomstgerichte verkenning

Auteurs	Berend Timmer, Tine van Nierop
Document nummer	20160800
Versie	1.0
Datum	28 november 2016
Omvang	31 pagina's

Managementsamenvatting

De veelheid van platforms waarop open data van overheden en collectiedata van archieven worden aangeboden voor hergebruik, maken een keuze van een geschikt platform voor beschikbaarstelling ingewikkeld en de vindbaarheid van de data voor hergebruikers onduidelijk. Deze verkenning wil inzicht bieden in het huidige aanbod van platforms en de verschillende manieren van beschikbaarstelling. De verkenning werkt een aantal mogelijke keuzes nader uit. Daarmee kunnen lokale overheden en archiefinstellingen nog beter stappen zetten naar open beschikbaarstelling van bruikbare collectiedata. Deel je rijkdom aan data. Stel het beschikbaar voor hergebruik en vermeerder daarmee de waarde van je data, het bereik en de zichtbaarheid.

Wat is er aan de hand?

Lokale overheden en archiefinstellingen beschikken over een schat aan digitale informatie. Het is in de afgelopen paar jaar steeds gangbaarder geworden om deze data online vrij toegankelijk te maken. En om ervoor te zorgen dat ze zonder beperkingen kunnen worden hergebruikt als open data. Daarom zijn er in korte tijd veel platforms ontstaan waar datasets worden aangeboden. Sommige hebben betrekking op het werkgebied van een overheidsorganisatie, andere zijn ingericht vanuit een collectie, domein of thema. Voor de (her)gebruiker is het lastig zijn weg hierin te vinden. Gebruikers zien door de bomen het bos niet meer.

Waarom is dit een probleem?

Niet alleen aan de afnemer kant (de gebruiker) is het lastig om de weg hierin te vinden, maar ook aan de kant van de data-aanbieders, de lokale overheden en archiefinstellingen. Want hoe moeten zij een keuze maken als zij hun collectiedata als open data zichtbaar en herbruikbaar willen maken? Wat zijn de mogelijkheden om open collectiedata duurzaam te ontsluiten? Waar moet ik aan denken als ik beleid wil formuleren voor beschikbaarstelling voor hergebruik en open data? Welke keuzes heb ik bij de implementatie daarvan?

Wat gaan we doen?

De eerste stap is om binnen de organisatie met elkaar het gesprek aan te gaan hoe je met actieve openbaarheid, open toegang en open data om wilt gaan. Daarbij wil je meenemen hoe andere - met jou vergelijkbare - organisaties dat doen, want zij lopen tegen soortgelijke uitdagingen aan. Werk samen met anderen aan het vrij toegankelijk en herbruikbaar maken van de data. En vervolgens, maar liefst tegelijkertijd, wil je gewoon aan de slag gaan en niet blijven wachten op de ander.

Maak afgewogen keuzes over hoe je de toegang inricht: of je daarbij gebruik maakt van diensten van derde partijen, zowel commerciële- als overheidspartijen. En waar je de data aanbiedt aan de gebruiker: alleen op je eigen platform of ook op andere platforms. En ook in hoeverre je bij het herbruikbaar maken van je data je rekenschap geeft van de voorwaarden van open data en het gebruik van open standaarden en gangbare formaten.

Deel de ervaring die je opdoet met de digitale beschikbaarstelling van archiefcollecties. Deel de doelen die je daarmee nastreeft. Op die manier maak je optimaal gebruik van de energie die vrijkomt in de overgang naar een digitaal communicerende samenleving. Door data open toegankelijk te maken en beschikbaar te stellen als herbruikbare data, vergroot je de rijkdom sneller dan het alleen voor jezelf te houden.

Twee adviezen:

1. Bepaal strategische doelen van het gebruik van open (collectie)data en richt een plan-do-check-act cyclus in op het juiste niveau.
2. Ga verder met het werken aan open toegang en het faciliteren van hergebruik. Benut daarbij *in ieder geval* de register- en telefoonboekfunctie van data.overheid.nl voor open overheidsinformatie en van Archives Portal Europe (APE)¹ voor open collectiedata.

De inventarisatie

De opdracht is begonnen met een inventarisatie van platforms voor open overheidsinformatie en collectiedata, zonder volledig te willen zijn. De inventarisatie leverde een uitgebreid overzicht van de verschillende typen platforms van verschillend type aanbieders en voor verschillende doelgroepen (opgenomen in bijlage 2). Deze praktijkverkenning demonstreerde hoe divers het beeld is van beschikbaarstelling via online toegankelijke platforms bij de verschillende overheden, archiefinstellingen en (cultureel) erfgoedorganisaties. Naast de etalage van mogelijkheden om een eigen keuze te bepalen, dringt de gedachte op om toch meer visie en beleid te ontwikkelen waar je als eenpitter of juist als groep zichtbaar, vindbaar en toegankelijk zou willen zijn.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 bevat de inleiding met de opdracht van deze verkenning en de kaders.

Hoofdstuk 2 beschrijft de doelgroep, de uitdaging en de stakeholders bij open toegang van collectiedata.

Hoofdstuk 3 schetst de context van de verkenning. Hier worden enkele kernbegrippen nader gedefinieerd en wordt ingegaan op de wettelijke kaders en regelgeving.

Hoofdstuk 4 gaat in op de trends voor beschikbaarstelling van open data en de typen open data platforms die men aantreft. Enkele aspecten die daarmee samenhangen worden nader belicht.

Hoofdstuk 5 geeft een uitgebreide doorwerking van die verschillende soorten platforms in vier scenario's, met voor- en nadelen, randvoorwaarden en zo mogelijk enkele kostenaspecten.

De slotbeschouwing in hoofdstuk 6 biedt, naast de twee kernadviezen, een brede terugblik met enkele aanbevelingen en overwegingen voor een toekomstgerichte gedachtenvorming.

¹ <http://www.archivesportaleurope.net>

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	2
Leeswijzer	3
1. Inleiding	5
2. Het veld en de spelers	6
2.1 Primaire doelgroep	6
2.2 De uitdaging	6
2.3 Stakeholders	7
3. Momentopname 2016	8
3.1 Wat is open toegang tot collectiedata?	8
3.2 Wbp, Wob, Aw en Who	9
3.3 Auteursrecht, databankenrecht en rechten van derden	10
4. Platforms	10
4.1 Typen platforms	10
4.2 Eigenaarschap	12
4.3 Open data platforms	12
4.4 Observaties	13
5. Scenario's	16
5.1 Wat voorafgaat aan het beschikbaarstellen van collectiedata	16
5.2 Randvoorwaarden	17
5.3 Aandachtspunten	17
5.4 Scenario's	18
6. Slotbeschouwing	25
Bijlage 1: Verantwoording	28
Bijlage 2: Inventarisatie	29
Bijlage 3: Archieven en archieforganisaties in Nederland	31

1. Inleiding

Op dit moment ontstaan er veel platforms waar datasets worden aangeboden voor hergebruik. Sommige hebben betrekking op het werkgebied van een overheidsorganisatie, andere zijn meer ingericht vanuit een collectie, domein of thema. In dit rapport brengt Archief 2020 de ontwikkelingen in kaart en wordt verkend hoe ook collectiedata van lokale overheden en archiefinstellingen zichtbaar en herbruikbaar toegankelijk gemaakt kunnen worden als open data.

Landelijk is er al een centrale voorziening beschikbaar: data.overheid.nl, geëxploiteerd door het Kennis- en Exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties (KOOP).² Data.overheid.nl en KOOP zijn primair ingericht ten behoeve van rijkspartijen. Andere partijen kunnen ook gebruik maken van de expertise en de mogelijkheden van data.overheid.nl, vooral als register van open datasets. Voor lokale overheden is nog geen centrale toegang ontwikkeld. Ook de archiefsector ontbeert een generieke aanpak voor de beschikbaarstelling van collectiedata als open data. Om data van archieven als open data eenvoudig vindbaar en herbruikbaar te maken, zijn duurzame (digitale) toegankelijkheid en open toegang een voorwaarde.³ Met deze verkenning wil het programma de archiefsector (archiefvormers en archiefbeheerders) en stakeholders een aantal keuzes aanbieden die herkenbaar en uitvoerbaar zijn.

De opdracht voor de verkenning "Platforms open collectiedata" kan als volgt worden samengevat:

1. Maak, op basis van een verkennende inventarisatie en analyse, een overzicht van beschikbare platforms voor het toegankelijk maken van collectiedata als herbruikbare open data door en voor overheden;
2. Maak, aan de hand van meerdere scenario's, duidelijk welke keuzes voorliggen en wat daarbij de te maken afwegingen zijn;
3. Stel, op basis van het door de opdrachtgever gekozen scenario, een globaal werkplan op. Geef, voor zover mogelijk binnen het karakter van de verkenning, een indicatie van de kosten die hiermee gepaard gaan.

² KOOP is een uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). KOOP biedt publicatie- en informatiediensten en toepassingen voor de keten van wet- en regelgeving. Zij doen dit voor alle overheidsorganisaties. Hun producten zijn gericht op zowel de professionele gebruikers als de burger. Zij stimuleren hergebruik van overheidsinformatie als open data en maken de toegang tot deze informatie zo laagdrempelig mogelijk (o.a. met apps).

³ Met de term Open toegang wordt bedoeld de inrichting van een open infrastructuur op basis van een referentie architectuur en met gebruik van open standaarden die generieke uitwisselbaarheid van informatie met derden mogelijk maakt.

2. Het veld en de spelers

2.1 Primaire doelgroep

In dit rapport ligt de nadruk op de archiefsector.⁴ De overheid produceert, verzamelt en ontvangt veel documenten die bewaard moeten blijven en heeft verschillende archiefbewaarplaatsen van het Rijk, de provincie en de gemeente. De informatie die voor blijvende bewaring in aanmerking komt wordt na 20 jaar overgebracht naar de archiefbewaarplaatsen:

- Het **Nationaal Archief in Den Haag**. Dit is de algemene rijksarchiefbewaarplaats en het 'nationaal geheugen' van Nederland. Het Nationaal archief bewaart documenten van de Rijksoverheid. Maar ook verschillende particuliere archieven, zoals van oud-politici en maatschappelijke organisaties en gegevens van nationaal belangrijke (historische) personen.
- **Regionale Historische Centra (RHC's)**. Deze bevinden zich in de provinciehoofdsteden en zijn samenwerkingsverbanden tussen het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen in verschillende samenstellingen. Hier worden naast de rijksarchieven van bijvoorbeeld rechtbanken ook archieven van de aangesloten provincies, gemeenten en waterschappen bewaard. Ook RHC's beschikken over particuliere archieven van bedrijven, instellingen en belangrijke personen.
- **Provinciale archiefbewaarplaatsen**. Hier worden de archieven van de provincie bewaard. Op dit moment fungeren de RHC's als provinciale archiefbewaarplaats. Het Nationaal Archief is de provinciale archiefbewaarplaats voor de provincie Zuid-Holland.
- **Gemeentelijke archiefbewaarplaats**. Gemeenten dienen evenals de provincies een archiefbewaarplaats aan te wijzen. Sommige gemeenten hebben een eigen archiefbewaarplaats, zoals bijvoorbeeld de gemeente Amsterdam. Andere gemeenten werken hierbij samen met andere gemeenten of binnen een samenwerkingsverband.
- **Waterschapsarchiefbewaarplaats**. Hiervoor geldt hetzelfde als voor de gemeentelijke archiefbewaarplaats.
- **Categoriale en/of particuliere archieven**. Zij beheren archieven met een bijzondere collectie of specifiek belang, bijvoorbeeld van politieke partijen, kerken, banken, Oorlogsdocumentatie, Sociale geschiedenis, emancipatie, audiovisuele archieven of bedrijfsarchieven.

Er is een belangrijk onderscheid tussen *archiefvormers* en *archiefbewaarplaatsen*. Gemeenten, provincies, waterschappen, rijksoverheden en uitvoeringsorganisaties (zoals CBS en SCP)⁵ zijn archiefvormende organisaties. De archieffunctie is bij hen een afgeleide taak. Bij deze organisaties wordt veelal een onderscheid gemaakt tussen de informatievoorziening (DIV resp. ICT) en archivering (archiefdienst). Kennisgebieden van deze twee sluiten slechts gedeeltelijk op elkaar aan. Archiefbewaarplaatsen zijn archiefbeherende instellingen. Voor deze archiefinstellingen is de archieffunctie hun primaire taak. Er zijn verschillende soorten archiefinstellingen, afhankelijk van hun rol. We noemen hier het Nationaal Archief en de RHC's die in elke provincie aanwezig zijn.

2.2 De uitdaging

De overheid streeft naar actieve openbaarmaking van openbare overheidsinformatie. Doel hiervan is transparantie en betere dienstverlening aan (her)gebruikers (efficiënt en effectief). Tegelijk blijkt uit verschillende onderzoeken dat hergebruik van open data achterblijft. Paradoxaal genoeg zijn er wel veel platforms waar open data door overheidsorganisaties aangeboden wordt. De vraag is of dit de

⁴ BRAIN is de brancheorganisatie voor archieven (<http://www.archiefbrain.nl/>). Men vindt daar een ledenlijst van aangesloten archieven. Voor een overzicht van archiefinstellingen, archiefdiensten en archieforganisaties in Nederland zie: archiefwiki.org/wiki/Categorie:Archieven.

⁵ CBS: Centraal Bureau voor de Statistiek, SCP: Sociaal en Cultureel Planbureau, DIV: Documentaire Informatie Voorziening, ICT: Informatie- en Communicatie Technologie.

vindbaarheid en de mogelijkheden voor hergebruik in zijn geheel ten goede komt. Dat stelt data-eigenaars voor een uitdaging. Welke keuzes kunnen er gemaakt worden om het gestelde doel beter te bereiken? Daarbij dient rekening gehouden te worden met proportionaliteit. Actieve openbaarmaking en (langdurige) bewaring en toegankelijkheid van digitale data brengen kosten met zich mee. De kosten die hiermee samenhangen, dienen eerst inzichtelijk gemaakt te worden om tot een goede afweging te kunnen komen.

2.3 Stakeholders

Naast de archiefvormers en archiefbeheerders kunnen ook andere stakeholders geïdentificeerd worden, die betrokken zijn bij actieve openbaarmaking van overheidsinformatie. Bij de keuzes die archiefvormers en archiefbeheerders maken ten aanzien van open toegang van collectiedata dienen zij rekening te houden met deze stakeholders.

Te onderscheiden zijn de volgende stakeholders:

Beleidsvormend:

- Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), met LEOO (Leer- en Expertisepunt Open Overheid), Actieplan Open Overheid, Generieke Digitale Infrastructuur;
- Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW), de archieven vallen onder dit departement (directoraat Cultuur en Media).

Uitvoerend:

- Archiefsector (zie hierboven bij 'Primaire doelgroep');
- Vertegenwoordigd door de koepel VNG en de brancheorganisatie BRAIN/KVAN.

Faciliterend:

- Overheid: BZK/KOOP, CBS, Kadaster/PDOK (Publieke Diensten Op de Kaart);
- Gezamenlijke initiatieven: OCW/Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE); Nationaal Archief/APEF;⁶
- Leveranciers (onder andere): De REE, Picturae, Devent It, Civity.

Gebruikers:

- Non-profit belangenorganisaties, burgers, wetenschappers, onderzoekers, ondernemers, ambtenaren.

⁶ APEF (Archives Portal Europe Foundation): sinds 1 oktober 2015 beheerder van het platform Archieven Portaal Europa (<http://www.archivesportaleurope.net>).

3. Momentopname 2016

Overheden hebben volop aandacht voor beschikbaarstelling van open data en zijn actief bezig invulling te geven aan de Wet hergebruik overheidsinformatie (Who) die in juli van 2015 van kracht werd. In het verlengde daarvan is in 2016 de Wet open overheid (Woo) aangenomen door de Tweede Kamer. De wet is op dit moment nog ter beoordeling bij de Eerste Kamer. Hieronder laat ik, vanuit het perspectief van overheidsinformatie als collectiedata, zien hoe het landschap er uitziet (peildatum juli 2016) en welke trends daarin zichtbaar zijn.

3.1 Wat is open toegang tot collectiedata?

Overheidsinformatie is open data als die voldoet aan de volgende voorwaarden:⁷

- De data is openbaar;
- Er berust geen auteursrechten of andere rechten van derden op;
- De data zijn bekostigd uit publieke middelen, beschikbaar gesteld voor de uitvoering van die taak;
- De data voldoen bij voorkeur aan 'open standaarden' (geen barrières voor het gebruik door ICT-gebruikers of door ICT-aanbieders);
- Open data is bij voorkeur machineleesbaar, zodat zoekmachines informatie in documenten kunnen vinden.

Essentie van open data is dat openbare overheidsinformatie zonder technische, financiële of juridische belemmeringen voor (digitaal) hergebruik beschikbaar wordt gesteld. Behalve dat het bedrijfsleven kan profiteren van het hergebruik, hebben ook onderzoekers en burgers profijt van deze vorm van dienstverlening, omdat toegang tot overheidsinformatie eenvoudiger en transparanter wordt. Ook de ambtenaar heeft profijt van als open data beschikbaar gestelde overheidsinformatie voor haar eigen werkprocessen.

Openbaar is niet hetzelfde als open. Om data als open te kunnen bestempelen moet ze zowel toegankelijk als herbruikbaar zijn. Open is dus een breder begrip dan openbaar. Openbaarheid van data is wel een voorwaarde om data als open data beschikbaar te kunnen stellen.

Collectiedata / archiefdata

In deze verkenning richten we ons op het als open data voor hergebruik beschikbaarstellen van alle actief openbare overheidsinformatie van archiefvormers en van alle overgebrachte overheidsinformatie die berust bij de archiefbeheerders. In het 'Beleid Open Collectiedata bij Nationaal Archief' wordt de laatstgenoemde informatie aangeduid als *collectiedata*.⁸ Deze term zal ook hier worden gehanteerd. De meer algemene term archiefdata zal hier niet gebruikt worden.

Voor de archiefvormers gaat het om overheidsinformatie die bedoeld is om op termijn overgebracht te worden naar de archiefbewaarplaats. Collectiedata in dit stuk betreft dan zowel digitale overheidsinformatie die nog niet is overgebracht als ook overheidsinformatie die al wel is overgebracht. Bovendien rekenen we daartoe ook de digitale metadata over die collecties. Collectiedata bij archiefinstellingen zijn in principe al openbaar, maar voldoen veelal nog niet aan alle voorwaarden die aan open data gesteld worden.

Om wat voor soort data gaat het bij collectiedata van archieven?

⁷ Bronnen: <https://data.overheid.nl/>; Nationaal Archief, Beleid Open Collectiedata bij Nationaal Archief (Den Haag, mei 2015); <http://data.groningen.nl/over-open-data/>; http://www.noraonline.nl/wiki/Open_data_portal.

⁸ Nationaal Archief, Beleid Open Collectiedata.

- Digitale archief metadata, zoals inventarissen en indexen, bijvoorbeeld databases over de collectie;
- Digitaal archiefmateriaal, zowel digital born of gedigitaliseerd, zoals scans van archiefstukken, kaarten, tekeningen en foto's.

Een dataset van collectiedata is een 'georganiseerde verzameling van data. Het kan een groep zijn van bestanden, zoals tekstbestanden, tabletgegevens, geo-informatie of digitale foto's. Deze bestanden samen vormen een dataset'.⁹

(Open) collectiedata kan niet apart worden gezien van andere (open) data. Het onderscheid zou namelijk niet gebaseerd zijn op informatiekundige kenmerken, maar afgeleid van bepalingen in de Archiefwet en de uitwerking daarvan voor de inrichting van de informatiehuishouding. Dit houdt in dat collectiedata niet op een andere manier behandeld hoeft te worden. Zou dit wel worden gedaan dan wordt een kunstmatig onderscheid aangebracht. Hiermee zou men zich op achterstand plaatsen bij de verdere ontwikkeling van een overheidsbrede informatiearchitectuur, het werken in ketens en de samenwerking tussen overheid en maatschappij (zowel bedrijven als burgers).

Opvallend is dat in de presentatie van data (en datasets) in veel gevallen een onderscheid gemaakt wordt tussen informatie die afkomstig is uit de actuele bedrijfsvoering van de overheidsorganisatie (financiële verantwoordingen, meetgegevens, registratiegegevens, etc.) en collectiedata. Collectiedata als data afkomstig van archiefbeherende instellingen wordt veelal niet vindbaar gemaakt via platforms waarop ook andere open datasets van de overheid beschikbaar worden gesteld. De collectiedata van archieven is te vinden via andere, specifiek op de archiefsector gerichte platforms, bijvoorbeeld via archivesportaleurope.net (APE) of via platforms van leveranciers van collectiebeheersystemen, zoals archieven.nl (De REE), of opendata.picturae.com (Picturae). Hieronder wordt dit nader uitgewerkt.

3.2 Wbp, Wob, Aw en Who

Wet- en regelgeving bepalen welke overheidsinformatie openbaar is.¹⁰ Er zijn verschillende wettelijke kaders die daarbij van belang zijn. De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) geldt voor alle organisaties die persoonsgegevens verwerken en het heeft grote invloed op archiefbeheer en beschikbaarstelling van gegevens. Daarnaast is de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) van toepassing op archiefbescheiden tot het moment dat (gearchiveerde) informatie wordt overgebracht naar een archiefbewaarplaats. De Wob bepaalt dat overheidsinformatie altijd openbaar is, tenzij de gevraagde informatie valt onder de uitzonderingscategorieën die de Wob aangeeft. De Wob is alleen van toepassing op bestuursorganen. De Wob gaat vooraf aan de Archiefwet 1995 (Aw). De Archiefwet regelt de bevoegdheden en gronden voor beperkingen van openbaarheid van overgebracht overheidsarchief. In tegenstelling tot de elf uitzonderingsgronden die de Wob hanteert, kent de Archiefwet maar drie gronden om de openbaarheid te beperken (in het kort: persoonlijke levenssfeer, belang van de Staat, onevenredige bevoordeling of benadeling).

Op 13 juni 2013 heeft het Europees Parlement de wijziging van Richtlijn 2003/98/EG inzake het hergebruik van overheidsinformatie aangenomen. De bedoeling van deze wijziging is het stimuleren van open data. De nieuwe richtlijn verplicht de lidstaten om alle (openbare) overheidsinformatie voor hergebruik beschikbaar te stellen. Een uitzondering wordt gemaakt voor informatie waarop wettelijke beperkingen berusten of rechten van derden (zoals privacy of auteursrecht). De richtlijn is ook van toepassing op bibliotheken, musea en archieven. Sinds 18 juli 2015 is de wet ook van kracht in Nederland.

⁹ Nationaal Archief, *Beleid Open Collectiedata*, p.31. Nationaal Archief, *Webbrochure Open* tenzij: http://www.nationaalarchief.nl/sites/default/files/docs/nieuws/na_webbrochure_open_tenzij_2016.pdf.

¹⁰ Bronnen: <http://open-overheid.nl/eu-richtlijn-hergebruik-van-overheidsinformatie/>; *Beleid Open Collectiedata* bij Nationaal Archief (mei 2015), p.15-16; http://www.gemmaonline.nl/index.php/Openbaarheid_van_overheidsinformatie

De Who is echter niet in zijn geheel van toepassing op archieven: men vond dat de Archiefwet voldoende kaders daarvoor bood. Voor het beschikbaarstellen van informatie voor hergebruik van overgebrachte archiefbescheiden is de Archiefwet daarom van belang. De Archiefwet is echter wel aangepast op een aantal onderdelen en enkele artikelen uit de Wet hergebruik van overheidsinformatie zijn wel van toepassing op archieven verklaard.¹¹ De Europese richtlijn geldt overigens ook voor archieven.

3.3 Auteursrecht, databankenrecht en rechten van derden

Het auteursrecht beschermt 'werken' van 'makers' en ontstaat bij creatie en blijft 70 jaar bestaan. Als archiefbescheiden van de overheid worden overgebracht waarop auteursrecht rust, gaat het auteursrecht mee over. Auteursrecht is namelijk overdraagbaar en je kunt het in licentie geven, maar het opheffen, intrekken of laten vervallen is niet mogelijk. Ook als het auteursrecht niet wordt geëffectueerd, blijft het document een auteursrechtelijk beschermd werk. Ook het databankenrecht ontstaat van rechtswege en richt zich op de inhoud van een verzameling gegevens waarin substantieel geïnvesteerd is. Dan zijn er nog andere derden rechten die het vrijgeven voor hergebruik verhinderen. Overheden die data ter beschikking willen stellen voor hergebruik doen er dus goed aan zeker te stellen dat zij ook - liefst enig - rechthebbende zijn.

4. Platforms

4.1 Typen platforms

Als gesproken wordt over de plaats waar open data wordt aangeboden dan zijn er verschillende termen in gebruik: platform, dataplatform, distributieplatform, portaal, website, toegangspagina. Het onderscheid tussen de begrippen is niet makkelijk te maken. Sommige platforms zijn slechts een doorgeefluik, andere bieden de mogelijkheid de data daar direct te kunnen downloaden of met een API beschikbaar te krijgen, weer andere hebben een platform aangevuld met een website waarop de data (vaak alleen voor een deel) direct raadpleegbaar en leesbaar gemaakt zijn. In dit stuk kiezen wij voor het gebruik van één term (platform) om de online locatie waar data wordt aangeboden aan te duiden.

Om als organisatie of als data-eigenaar een keuze te kunnen maken over de manier waarop collectiedata voor hergebruik beschikbaar gesteld kan worden, is het zinvol om kennis te nemen van het technisch-functionele onderscheid tussen de verschillende platforms:

1. Platform van één (archief)instelling. Een dergelijk zelfstandig platform maakt data uit één collectiebeheersysteem (CBS) of recordsmanagementsysteem (RMS) vindbaar en zichtbaar. Het gaat hierbij meestal om directe toegang met een zoekfunctie voor ontsluiting.
2. Platform van meerdere instellingen die hun collecties gezamenlijk vindbaar, zichtbaar en doorzoekbaar hebben gemaakt.
Voorbeelden hiervan zijn: archieven.nl, digitalestamboom.nl, wiewaswie.nl, archivesportaleurope.net.¹²

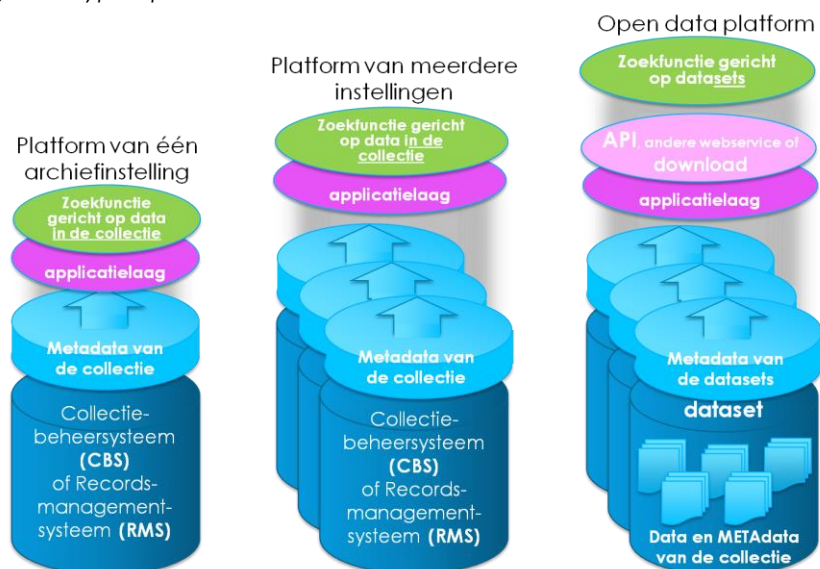
¹¹ Nationaal Archief, Beleid Open Collectiedata (oktober 2016), p.14-15. Aw: Art. 2b (nieuw); Art. 14 (ruimere interpretatie); Art. 17 (gewijzigd); Art. 19 lid 1 en 4 (wijziging); Who: Art. 5, 6 en 9. Zie ook: <https://informatie2020.pleio.nl/file/download/42241062>.

¹² Beheerd door de Archives Portal Europe Foundation (APEF), zie: <http://www.archivesportaleuropefoundation.eu>. Verschillende instellingen stellen hun gegevens via dit platform als open data beschikbaar via een API.

3. Open data platform die *datasets* vindbaar, zichtbaar en herbruikbaar (downloadbaar) maakt. Hierbij gaat het om gestandaardiseerd beschikbaarstellen in open digitale formaten zonder beperkingen aan hergebruik.

Voorbeelden hiervan zijn: data.overheid.nl, dataplatform.nl, de API van archivesportaleurope.net.¹³

Figuur 1. Typen platforms.

Voor de applicatielaag wordt zowel gebruik gemaakt van proprietary software als van open source software.¹⁴ Voorbeelden van open source software zijn: CKAN, FiWare, Columby. En van proprietary software: Socrata, MAIS (M)DWS. De proprietary software wordt vaak in combinatie gebruikt met een contentmanagementsysteem (CMS).

Een platform dat datasets aanbiedt voor hergebruik kan als volgt worden beschreven:

- Brengt open datasets bijeen op één centraal toegankelijke online locatie.
- Opslag van de dataset is geen voorwaarde, wel een mogelijkheid.
- Omschrijft de dataset.
- Categoriseert de dataset.
- Maakt de dataset vindbaar.
- Stelt datasets beschikbaar voor derden in een bruikbaar gestandaardiseerd formaat (als download of met behulp van API).

Wat kan dit type dataplatform niet?

- Verwerken van de dataset, eventueel in combinatie met andere datasets, tot een voor de eindgebruiker bruikbare digitale interface (of (open source) data visualisatie);
- Het doorzoekbaar maken van de dataset zelf, bijvoorbeeld met behulp van enterprise search.¹⁵ Dit kan wel een additionele functionaliteit zijn van een website (of portaal) die zo toegang geeft tot een dataplatform.

¹³ http://wiki.archivesportaleurope.net/index.php/APE_API_documentation.

¹⁴ Bron: (o.a.) <http://digitalestedagenda.nl/wp-content/uploads/2016/05/benchmark-klein.pdf>.

¹⁵ Enterprise search: Enterprise Search biedt oplossingen voor het zoeken, vinden en analyseren van alle soorten informatie uit alle mogelijke bronnen.

4.2 Eigenaarschap

Bij 'eigenaarschap' zien we twee soorten van eigenaarschap: het eigenaarschap van de dataset (de data-eigenaar) en het eigenaarschap van het platform.

Data-eigenaar

De data-eigenaar is de organisatie of instelling die de bron is van de data. Hij heeft de data in eigendom en/of heeft de data gecreëerd, bijvoorbeeld in geval van een gemeente.¹⁶ Het staat data-eigenaren vrij data herbruikbaar beschikbaar te stellen als open data op een platform naar keuze.

Platformeigenaar

Hierbij kan het volgende onderscheid gemaakt worden:

- Platforms die door overheden worden aangeboden.
Deze zijn vaak te herkennen aan de volgende structuur van de URL: (open)data.[organisatie].nl.
Er zijn overheidsplatforms op alle bestuurslagen:
 - Gemeenten, bijvoorbeeld opendata.enschede.nl, rotterdamopendata.nl, nijmegen.nl/opendata;
 - Provincies, bijvoorbeeld brabant.nl/subsites/open-data, zuid-holland.nl/overons/feiten-cijfers/open-data-0;
 - Waterschappen, bijvoorbeeld waterschapsspiegel.nl;
 - Uitvoeringsorganisaties, bijvoorbeeld data.duo.nl, cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/open-data;
 - Rijksoverheid, bijvoorbeeld data.overheid.nl, linkeddata.overheid.nl, puc.overheid.nl (live april 2016).
- Dataplatforms als gezamenlijk initiatief van (cultureel) erfgoedinstellingen en dergelijke.
Voorbeelden hiervan zijn: Ubase.nl, opencultuurdata.nl. Maar ook Europese platforms, bijvoorbeeld archivesportaleurope.net, europeandataportal.eu.
- Dataplatforms van leveranciers en ondernemers.
Voorbeelden hiervan zijn: archieven.nl; dataplatform.nl, openarch.nl.

4.3 Open data platforms

De minister van BZK (Plasterk) schrijft in zijn brief van 22 juni jl. aan de Tweede Kamer dat het aanbod van departementale open data op data.overheid.nl gestaag toeneemt: 'In de periode 1 mei 2015 tot en met 1 juni 2016 is het aantal [open datasets] met 36% toegenomen van 1.523 tot 2.072 datasets.'¹⁷ Dit beeld is ook herkenbaar bij andere overheden. Op basis hiervan mag verondersteld worden dat – net als bij de departementen – er een groeiend inzicht bij overheden is 'dat ontsluiting en gebruik van open data kansen biedt om de eigen primaire processen te versterken teneinde waarde toe te voegen aan de maatschappij. Het ontsluiten van open data past bij een overheid die bewust omgaat met data en haar taken in transparantie uitvoert.'¹⁸

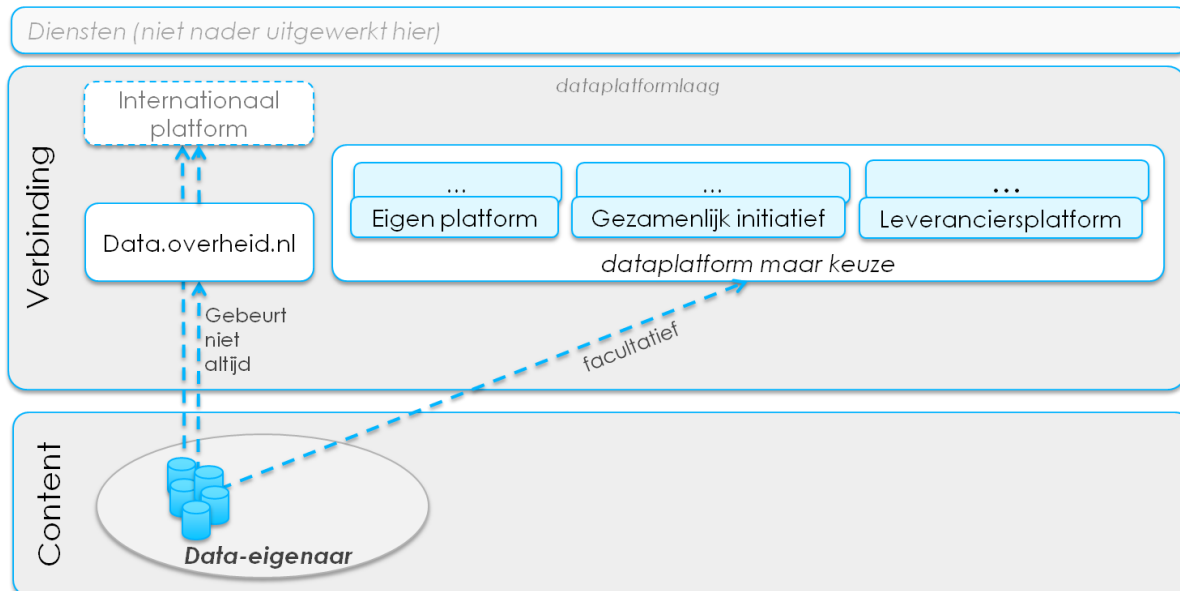
In het kader van deze verkenning is een globale inventarisatie gemaakt van de beschikbare platforms. Daaruit blijkt dat aantal plaatsen waar open overheidsdata gevonden kan worden legio is. Onderstaande afbeelding geeft een globaal beeld van de huidige situatie.

¹⁶ <https://data.overheid.nl/afkortingen/data-eigenaar>.

¹⁷ <https://data.overheid.nl/sites/default/files/kamerbrief-over-uitvoering-nationale-open-data-agenda-2016.pdf>, p.1.

¹⁸ <https://data.overheid.nl/sites/default/files/kamerbrief-over-uitvoering-nationale-open-data-agenda-2016.pdf>, p.1.

Figuur 2. Architectuur dataplatforms

De dataplatforms, in de afbeelding aangeduid als 'dataplatform naar keuze', kunnen nog verder ingedeeld worden naar thema (bijvoorbeeld, cultuurdata, statistische data, genealogische data) of regio (internationaal, nationaal, regionaal, lokaal).

Degene die datasets wil hergebruiken wordt geconfronteerd met een breed palet van platforms. Het beeld van ongestructureerdheid dringt zich op.

4.4 Observaties

Naast enkele observaties met betrekking tot dataplatforms voor open data, worden ook enkele ontwikkelingen met betrekking tot het gegevenslandschap van de overheid in relatie tot de samenleving geduid.

4.4.1 Dataplatforms

De platforms kunnen worden onderscheiden op basis van de in paragraaf 3.3 beschreven typen (platform van één (archieff)instelling, platform van meerdere (archieff)instellingen en open data platform). Daarnaast is er het onderscheid in eigenaarschap, zoals beschreven in paragraaf 3.4.

Andere observaties, eveneens op basis van de inventarisatie (zie de bijlage bij dit rapport):

1. Er zijn meerdere dataplatforms die zelf geen data-eigenaar zijn.
 - o Landelijk (bv. data.overheid), regionaal (bv. Ubase.nl) of thematisch (bv. Wiewaswie.nl)
 - o Zowel publieke als private partijen (bv. openarch.nl) bieden platforms aan.
 - o Voor de gebruiker is er geen overzicht van de beschikbare dataplatforms.
2. Data-eigenaren brengen open data/informatie op verschillende manieren naar de (eind)gebruiker.
 - o Raadsbesluiten staan veelal direct op site van de gemeente, of een platform met bestuurlijke informatie.
 - o Vergunningen en bekendmakingen van overheden staan op de site van de eigen organisatie en worden ook via data.overheid.nl beschikbaar gesteld.

- Bedrijfsvoeringinformatie (lv3) staat veelal op data.[organisatie].nl.
 - Open collectiedata wordt meestal als een aparte categorie data gezien en wordt doorgaans niet gevonden op data.[organisatie].nl, maar op een platform dat zich specifiek richt op archieven (als ware het een apart organisatieonderdeel) en dat vaak tegelijk een erfgoedplatform is.
3. De aanduiding 'open collectiedata' betreft doorgaans de inventarissen (metadata) van de betreffende archieven. De daadwerkelijke documenten (archiefbescheiden) die daarbinnen vallen zijn in slechts in beperkte mate gedigitaliseerd.
 4. Bij het ter beschikking stellen van open data is de eigen organisatie het uitgangspunt:
 - Datasets worden veelal op de eigen open data-site gepubliceerd, soms ook met toevoeging van open datasets van semi-overheden en bedrijven (bv. data.amsterdam.nl).
 - Het ter beschikking stellen op andere, bijvoorbeeld landelijke platforms, gebeurt mondjesmaat of niet.
 5. De wijze waarop gemeenten, provincies en waterschappen hun open datasets ter beschikking stellen vertoont grote overeenkomsten (ordering van datasets op basis van thema, organisatie, gekozen distributieplatforms).
 6. De term 'bruikbaar' wordt ingevuld door datasets als ruwe bestanden (in verschillende formats, lang niet altijd in open standaarden) beschikbaar te stellen, eventueel met toevoeging van een webservice (API). De (professionele) 'gebruiker' wordt verondersteld om te kunnen gaan met de aangeboden bestanden. Dit staat op gespannen voet met het NORA-basisprincipe 'toegankelijkheid' en het overheidsbeleid om de gebruikers centraal te zetten en hergebruik te faciliteren. Bij het laatste gaat het daadwerkelijk om elke gebruiker, *hoe digitaal vaardig hij of zij ook is*. In de praktijk is de gebruiker, zoals eerder betoogd, alleen en uitsluitend de professionele gebruiker. Dat is nog een zeer kleine groepje. Doelstellingen zoals transparantie en openheid worden daarmee slechts voor een kleine groep bereikt. Voor anderen is de aangeboden herbruikbare data in deze vorm abracadabra.

4.4.2 Trends in het gegevenslandschap van de overheid

Van Document Life Cycle naar Records Continuüm

De sinds enkele decennia gehanteerde benadering van het beheren van informatieobjecten is gebaseerd op de lineaire principes van levensduur. Een informatieobject wordt gecreëerd, gebruikt en tenslotte bewaard of vernietigd. Veel zaaksystemen gaan uit van dit principe.

Deze document life cycle benadering is verbonden met het fysieke bestaan van een informatieobject. Als het echter om digitale informatie gaat (*digital born*) heeft deze benadering nadelen. Als niet bij het ontstaan van digitale informatie het beheer goed wordt ingericht, gaat later informatie verloren. Het is dus van belang dat al bij het ontstaan van het informatieobject aan voorwaarden voor langdurige en duurzame bewaring wordt voldaan.¹⁹ Hoewel bestaande archiefstukken weliswaar *niet digital born* zijn, mogen zij niet apart gezien worden van dit proces: het digitaliseren van de stukken draagt bij aan de het behoud van toegankelijkheid. Daarmee draagt het ook bij aan de preservering van de archiefbescheiden en het behoud van de authenticiteit daarvan.

De Wet hergebruik overheidsinformatie en de nog in behandeling zijnde initiatiefwet 'Open Overheid' (Woo) streven naar het toegankelijker maken van publieke informatie. Het faciliteren van hergebruik start, onder mogelijk beperkende voorwaarden, bij het ontstaan van de informatie. Vanuit de archiefsector wordt daarom sinds 2008 'een pleidooi gehouden om te komen tot een algemene informatiewet, waarin eisen en regels worden opgenomen aangaande informatie- en archiefbeheer in alle fasen van informatie (het

¹⁹ Zie ook: 20140919rapportdigitaleinfrastructuur_edepot_uitkomsten_reviews_edepot_na_1_0a.pdf.

zogenoemde record continuüm). Deze informatiewet zou een integratie moeten bieden van Wob en Archiefwet. Deze informatiewet biedt ook de kans om de overbrengingstermijn van 20 jaar opnieuw te bezien.¹²⁰

De overheid werkt steeds meer in ketens

In de ontwikkeling naar een dienstverlenende digitale overheid gaan steeds meer (overheids)organisaties informatie uitwisselen in ketens. Een voorbeeld is de op handen zijnde implementatie van de Omgevingswet waarin een groot aantal overheden is betrokken, zowel centraal als decentraal.

Bij informatie-uitwisseling in ketens wordt veelal van buiten naar binnen gedacht: welke informatie van andere overheidspartijen kan helpen bij de uitvoering van de primaire taken? De benadering van beschikbare data en informatie voor hergebruik, ook buiten de keten van overheidsorganisaties, onder andere met private partijen, is nog niet ver ontwikkeld. Vanuit het perspectief van de gebruiker (burger, bedrijf, onderzoeker) heeft het echter meerwaarde te kunnen beschikken over relevante (archief) collectiedata. In geval van bijvoorbeeld een Wabo-dossier kan het van belang zijn inzicht te hebben in de (recent) historische achtergronden van aanvraag.

Op weg naar betere toegankelijkheid

Het gebruik van open data kan pas een succes worden als het houdbaar, bruikbaar en zichtbaar (vindbaar), zoals uitgewerkt in het drielagenmodel van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed.²¹ Doel is dat cultureel erfgoed uit verschillende domeinen (museum, bibliotheek, wetenschap, archief) met elkaar verbonden kunnen worden, zodat de eindgebruiker gemakkelijker relevante informatie vindt.²² Bruikbaarheid en hergebruik worden gefaciliteerd door gebruik van generieke standaarden en open bestandsformaten. Dat laatste blijkt niet zo makkelijk te zijn, want hoewel er gemeenschappelijk gedeelde afspraken over de toepassing van standaarden zijn, is het gebruik ervan nog steeds vrijblijvend.²³ Daarnaast is er sprake van onverenigbaarheid van datamodellen, verschillen in gehanteerde definities en unieke configuraties van datasets. Het is daarom aan te bevelen om te komen tot een gemeenschappelijke visie voor een gezamenlijk doel en het vastleggen van afspraken over de implementatie van standaarden en formaten.

Een betere toegankelijkheid van open data kan bereikt worden door ze semantisch bevragebaar te maken als linked data.²⁴ De meerwaarde hiervan ligt in het kunnen verbinden van informatieobjecten uit verschillende (open) datasets aan data die van buiten de eigen organisatie afkomstig is.²⁵ Dit kan verder worden bevorderd door een semantisch model (knowledge graph) op te stellen, waarmee inzicht verschafft wordt in de al bekende gegevenswoordenboeken, thesauri en gegevens- en informatiemodellen binnen Nederland.²⁶ Linked (Open) Data brengt wel een uitdaging mee met betrekking tot het beheer. Het is lastig om beheer te voeren op de wijze waarop informatie gelinkt wordt.

²⁰ Archief 2020, Op weg naar 2020 en verder. Het verhaal van de archieffunctie (Den Haag 2015) p.16.

²¹ Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. Een initiatief van het Netwerk Digitaal Erfgoed (Den Haag, maart 2015). (www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2015/03/09/nationale-strategie-digitaal-erfgoed).

²² Zie ook: Model Architectuur Rijks Archiefinstellingen (MARA), Een gedeelde visie van Convent-RHC's en Nationaal Archief

²³ Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, p.16.

²⁴ In plaats van klassieke tabelstructuren (waarvan de definities op elkaar moeten aansluiten als je de betreffende gegevens wilt koppelen), gebruikt Linked Data zogenaamde triples. In triple formaat – met de Resource Description Framework (RDF) standaard – maak je dus alle datastructuren 'compatibel'. Bovendien worden rijen gekoppeld aan unieke resource identifiers (URI's) en worden kolommen (attributen) zoveel mogelijk gedefinieerd op basis van wereldwijde standaard vocabulaires. Deze toelichting is gebaseerd op toelichting op <http://opendataarchitectuur.nl/wat-is-open-data-architectuur/>. Zie ook: www.den.nl/thema/129/.

²⁵ Een triple is een combinatie van subject – predicaat – objectrelatie, bij voorkeur vastgelegd in RDF (Resource Description Framework). Relaties tussen triples (zeg maar: het databaseschema) kunnen ook met triples worden aangegeven.

²⁶ www.noraonline.nl/wiki/Sandbox:Lagen. In het kader van de Nederlandse Overheid Referentie Architectuur (NORA) werkt men aan een Nationaal Semantisch Vlak.

Door verschillende organisaties in de archief- en erfgoedsector wordt gewerkt aan het verenigen van erfgoeddata en archieven in een gedistribueerd linked datanetwerk.²⁷ Ook het Nationaal Archief werkt daar aan mee. Het gebruik van linked data-technieken om collecties te aggregeren heeft beslist potentie, maar vergt nog veel onderzoek- en denkwerk.²⁸ Dit is ook de reden waarom deze mogelijkheid hier niet nader worden uitgewerkt.

5. Scenario's

Dit hoofdstuk beschrijft de mogelijkheden voor het beschikbaarstellen van open collectiedata voor hergebruik, welke keuzes daarbij voorliggen en wat de mogelijke afwegingen zijn.

5.1 Wat voorafgaat aan het beschikbaarstellen van collectiedata

Collectiedata voor hergebruik beschikbaarstellen vraagt om beleidsmatige keuzes. Keuzes, gebaseerd op de visie van de organisatie op het beschikbaarstellen van (collectie)data voor hergebruik en van de visie op afgeleide doelen en termijnen. Conformeerde de organisatie zich aan een gemeenschappelijk vastgestelde visie (en afgeleide strategie) in haar domein of sector? En op welk niveau? Wordt eerst op lokaal niveau gezocht naar de juiste strategie, of doet men dit op regionaal of sectoraal niveau? Of sluit men aan bij nationaal uitgezette (wettelijke) beleidslijnen?

Pas als vastgesteld is wat de visie, strategie en doelen voor het hergebruik van collectiedata zijn, kunnen gefundeerde keuzes gemaakt worden ten aanzien van de uitvoering. Deze keuzen betreffen de volgende drie onderwerpen:

1. De locatie waar de open datasets worden aangeboden en *eventueel* ook gehost. Dit is de primaire locatie waar toegang gekregen kan worden tot de datasets. Wil de data-eigenaar dit in eigen hand houden of maakt hij daarbij gebruik van de diensten van anderen?
2. De vindbaarheid van de open datasets. De organisatie kan er voor kiezen de datasets alleen op het eigen platform (of website) aan te bieden, of om ook op meer plaatsen zichtbaar te zijn.
3. De vorm waarin de datasets beschikbaar worden gesteld. Hierbij gaat het om het gebruik van open standaarden en formats, eventuele webservices (API) en eventueel linked data.

²⁷ Zie onder andere: Naar een gedistribueerd netwerk van erfgoed informatie. Position paper in opdracht van kerngroep NDE (Den Haag 2016).

²⁸ Nationaal Archief, Model Architectuur Rijks Archiefinstellingen (MARA), Een gedeelde visie van Convent-RHC's en Nationaal Archief (Den Haag 2016) p.76.

Op basis van de keuzes worden vier scenario's nader toegelicht.²⁹

In de tabel hieronder zijn de scenario's kort weergegeven. Bij alle scenario's wordt uitgegaan van een organisatie met lokaal of regionaal bereik, bijvoorbeeld een gemeente of een regionaal archief.

Figuur 3. Tabel scenario's

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4
Locatie bronbestanden	Binnen eigen informatie-infrastructuur	Gebruikmakend van diensten van externe partij	Gebruikmakend van diensten van externe partij	Binnen eigen informatie-infrastructuur
Zichtbaar / vindbaar	Alleen op eigen platform	Op selectie van platforms	Op alle relevante platforms	Op alle relevante platforms
Open standaarden en formats	Vorm datasets niet aangepast (ruwe data)	Selectieve toepassing open standaarden	Volledige toepassing open standaarden	Volledige toepassing open standaarden

5.2 Randvoorwaarden

Om een onderscheid te kunnen maken tussen de scenario's is in de gesprekken die voor deze verkenning zijn gevoerd, gevraagd naar de belangrijkste randvoorwaarden waaraan een platform zou moeten voldoen.³⁰ Deze zijn de volgende:

- Het dataplatform is de vindplaats van (collectie)datasets, ook als register. Laat het dataplatform een 'telefoonboekfunctie' hebben.
- Geef ruimte: geen one-size-fits-all.
 - Eén platform voor alle open data is niet bij voorbaat de oplossing.
 - Begin klein, bijvoorbeeld met een nader te definiëren platform voor archieven.
 - Denk na over inrichting van dataknooppunten ten opzichte van elkaar.
- Hanteer open standaarden: *comply or explain*.
 - Open collectiedata zijn relevant voor publieke en private partijen.
 - Toepassing van open standaarden is de basis voor zowel samenwerking tussen organisaties en personen binnen de overheid als daarbuiten.

5.3 Aandachtspunten

De gesprekpartners gaven drie aandachtspunten mee voor de open toegang van collectiedata:

- Onderken de verschillende achtergronden van data-eigenaars van collectiedata
 - Er zijn verschillen in beschikbaarheid van middelen en kennis. Dit is onder andere zichtbaar in de wijze waarop grote en kleine gemeenten of archieven met open data omgaan. Ga uit van de bestaande situatie en maak goed gebruik van de mogelijkheden die dit biedt.
 - Onderken de verschillende tempo's waarin organisaties en instellingen kunnen deelnemen.
- Creëer bewustzijn bij lokale bestuurders, directeuren en managers van archiefinstellingen door aan te sluiten op maatschappelijke behoeften (en daarmee draagvlak). Zorg voor relevantie en urgentie,

²⁹ N.B. De hier beschreven scenario's geven inzicht in de mogelijke keuzes voor beschikbaarstellen van archiefdata als open data, en staan als zodanig los van de toekomstscenario's, zoals beschreven in 'Op weg naar 2020 en verder.'

³⁰ Zie bijlage 1 voor een overzicht van de gesprekspartners.

dit creëert bewustzijn bij bestuurders en dit heeft ook een positieve werking op de beschikbaarstelling van middelen.

- Zoek aansluiting bij andere organisaties, maak gebruik van hun kennis, zoek samenwerking waar mogelijk.
 - Bijvoorbeeld bij activiteiten die onder andere vanuit Archief 2020 zijn gestart, zoals de Mastercourse Open Data & Hergebruik (The Green Land)³¹ en het rapport "Toekomst Hergebruik 'Open Data, de hobby voorbij'" (Open State Foundation).³² Zie ook de activiteiten van het Leer- en Expertisepunt Open Overheid (LEOO) of het Gemeentelijk Leernetwerk Open Data.³³

5.4 Scenario's

5.4.1 Scenario 1

Toelichting op de keuzes

- Locatie bronbestanden
De datasets (bronbestanden) worden op een eigen platform gehost en voor hergebruik als open data aangeboden. De keuze om de datasets binnen de eigen informatie-infrastructuur te positioneren, zowel in de back-end als front-end, veronderstelt dat hiervoor middelen, kennis en kunde beschikbaar is. Deze is intern beschikbaar of dient extern betrokken te worden. In het laatste geval zijn daar kosten aan verbonden.
- Zichtbaar en vindbaar
De organisatie heeft ervoor gekozen de datasets alleen op het eigen platform aan te bieden. Dit heeft beperkte exposure tot gevolg en komt de zichtbaarheid en vindbaarheid niet ten goede. Deze wordt overigens ook beïnvloed door:
 - de grootte van de organisatie en de positie daarvan in het landschap van overheidsorganisaties. Bijvoorbeeld, de datasets op het platform van een middelgrote archiefinstelling of gemeente zullen minder snel gevonden worden dan datasets op het platform van een grote uitvoeringsorganisatie, bijvoorbeeld het CBS;
 - de aanwezigheid van andere data (sets) op het platform. Als er een breder aanbod is van herbruikbare bestanden, is de kans dat een bepaalde dataset gevonden wordt groter.
- Open standaarden en formats
De vorm van de beschikbare datasets zelf noch de wijze waarop ze beschikbaar worden gesteld, wordt niet aangepast voor een betere bruikbaarheid. Als de datasets al voldoen aan de geldende eisen ten aanzien van open standaarden en geschikt bestandsformaat, is dit logisch. In veel gevallen is dit echter niet het zo. In beide gevallen zijn hieraan dus minimale kosten verbonden.

³¹ <https://archief2020.nl/nieuws/aankondiging-mastercourse-open-data-hergebruik>.

³² Tom Kunzler, De toekomst van hergebruik van overheids- en collectiedata (Open State Foundation, oktober 2016); ook wel: 'Open Data, de hobby voorbij' <https://archief2020.nl/downloads/rapport-de-toekomst-van-hergebruik-van-overheids-en-collectiedata>.

³³ www.open-overheid.nl

In hoeverre komt dit scenario tegemoet aan de randvoorwaarden?

	Scenario 1
Dataplatform is vindplaats van databestanden ('telefoonboekfunctie')	☒
Geef ruimte: geen one-size-fits-all	☐
Hanteer open standaarden	☐

legenda

☐	onvoldoende
☒	verbetering mogelijk
☐	voldoende

Toelichting

De 'telefoonboekfunctie' van het dataplatform is afhankelijk van de grootte van het platform. Als er veel organisaties zijn die via of op dit platform hun datasets beschikbaar stellen, dan is voldoende rekening gehouden met deze afweging. Een voorbeeld hiervan is data.overheid.nl. Uit de inventarisatie blijkt echter dat veel (kleine en middelgrote) organisaties voor een eigen platform kiezen. Dan is de telefoonboekfunctie maar in beperkte mate ontwikkeld en is er dus verbetering mogelijk.

Omdat het platform is opgezet vanuit de eigen organisatie is het daarmee van het type: one-size-fits-all. Het biedt daarmee weinig ruimte voor anderen. Als anderen hun collectiedata via dit platform willen publiceren zijn zij gebonden aan de keuzes die door de eigenaar daarvan zijn gemaakt. In hoeverre dit ernstig is, hangt af van het doel waarvoor het platform is opgezet en in hoeverre de organisatie die collectiedata daar wil aanbieden zich daaraan wil conformeren.

Geen bijzondere aandacht voor open standaarden en formats heeft als voordeel dat datasets sneller beschikbaar kunnen worden gesteld. Het nadeel is echter dat het hergebruik minder goed gefaciliteerd wordt: de hergebruiker moet extra inspanning doen om de data te kunnen gebruiken. De kosten om te voldoen aan de vereiste open standaarden (er is een *comply-or-explain* beleid vanuit de overheid)³⁴ en gangbare open formats worden vooruitgeschoven.

Voor een platform dat strikt is opgezet vanuit één organisatie, is het een uitdaging om aan te sluiten bij maatschappelijke behoeften. Als niet aannemelijk gemaakt kan worden, dat het ter beschikking stellen van datasets voor hergebruik daaraan tegemoet komt, wordt het lastig voor de organisatie om bestuurders te overtuigen van de. Men voldoet slechts aan het streven van nationale wet- en regelgeving.

5.4.2 Scenario 2

Toelichting op de keuzes

- Locatie bronbestanden

Om de datasets (bronbestanden) beschikbaar te stellen wordt gebruik gemaakt van de diensten van een derde partij, op nationaal niveau. Dit kan een leverancier of een medeoverheid zijn, die een eigen platform heeft waarop datasets voor hergebruik ter beschikking worden gesteld.

Voordeel hiervan is dat de kennis en kunde maar in beperkte mate binnen de organisatie aanwezig

³⁴ https://www.forumstandaardisatie.nl/lijst-open-standaarden/in_lijst/verplicht-pas-toe-leg-uitlijsten/open-standaarden?lijst=Pas%20toe%20of%20leg%20uit&status%5B%5D=Opgenomen&pagetitle=pastoeof.

behoeft te zijn en de zorg voor de datasets is uitbesteed en geformaliseerd in een dienstverleningsovereenkomst. De kosten zijn voor het afnemen van de dienst voor de beschikbaarstelling van de datasets en voor de inspanning die de organisatie zelf moet leveren om de betreffende datasets te laten voldoen aan de eisen die de dienstverlener daaraan stelt.

- Zichtbaar en vindbaar
De gecontracteerde derde partij levert dezelfde diensten aan andere organisaties. Dit houdt in dat de datasets van de organisatie onderdeel uitmaken van een bredere verzameling datasets (nl. van andere organisaties). De exposure neemt daarmee automatisch toe en daarmee ook de kansen op hergebruik. In dit scenario heeft de organisatie er voor gekozen niet zelf op zoek te gaan naar andere platforms waarop haar informatie zichtbaar zou kunnen zijn door middel van verwijzingen (*persistent links*).³⁵
- Open standaarden en formats
De organisatie beseft het belang van open standaarden en formats. In dit scenario heeft de organisatie er voor gekozen te voldoen aan gangbare open standaarden en formats. Zij kan uitleggen waarom het mogelijk afwijkt van het beleid dienaangaande.

In hoeverre voldoet dit scenario aan de randvoorwaarden?

	Scenario 2	legenda
Dataplatform is vindplaats van databestanden ('telefoonboekfunctie')		 onvoldoende
Geef ruimte: geen one-size-fits-all		 verbetering mogelijk
Hanteer open standaarden		 voldoende

Toelichting

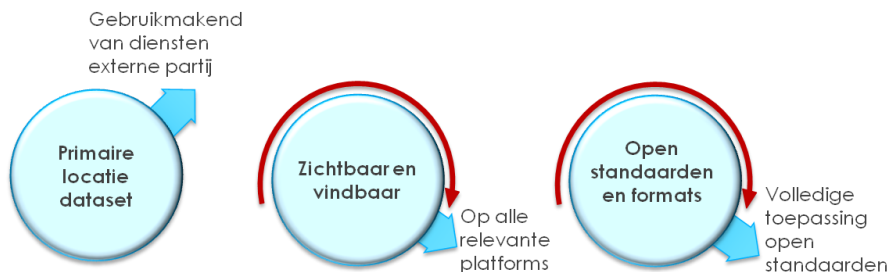
Het feit dat gebruik gemaakt wordt van de diensten van een derde partij, houdt bijna automatisch in dat er sprake is van een 'telefoonboekfunctie'. Wat dit scenario suboptimaal maakt, is het laten bestaan van meerdere grote dataplatformen naast elkaar zonder dat er met verwijzingen zou worden gewerkt. Dat is een aandachtspunt.

Door het gebruiken van de platformdiensten van een derde partij is er sprake van een hoge mate *one-size-fits-all*. Dit geldt zowel inhoudelijk, voor de aansluiting bij het platform en de presentatie van datasets daarop, als procesmatig. In het laatste geval is het van belang oog te hebben voor de manier waarop de aanbieder van de platformdiensten omgaat met zijn gebruikers, in dit geval de organisaties die de datasets aanleveren. Het kan de vorm hebben van een *levend* gebruikersoverleg, op zowel strategisch als tactisch/operationeel niveau. Tegelijkertijd kan dit het kanaal zijn waarlangs samenwerking met andere organisaties tot stand kan komen.

Het aansluiten bij maatschappelijke behoeften blijft de verantwoordelijkheid van de organisatie die datasets ter beschikking stelt. Het gaat daarbij om de keuze van de datasets en de wijze waarop deze op meerdere plaatsen (zowel platforms als websites) vindbaar en toegankelijk gemaakt worden. Daarbij is altijd ruimte voor verbetering, alleen al omdat steeds nieuwe inzichten ontstaan over gebruiksbehoeften.

³⁵ Het gebruik van persistent links bevordert het principe: enkelvoudige opslag en meervoudig gebruik. Door het toepassen van betrouwbare links wordt authenticiteit en betrouwbaarheid van datalinks gegarandeerd.

5.4.3 Scenario 3

Toelichting op de keuzes

- **Locatie bronbestanden**
In dit scenario voert de organisatie actief beleid op het open maken van alle in aanmerking komende data. En niet alleen collectiedata. Voor het beschikbaarstellen wordt, evenals bij scenario 2, gebruik gemaakt van de diensten van een derde partij. In het ingerichte proces van openstellen van (collectie)data wordt niet alleen gezorgd voor beschikbaarstelling van de datasets op nationaal niveau, maar ook op het niveau van de Europese Unie of ander internationaal vlak.
- **Zichtbaar en vindbaar**
De organisatie voert een actief beleid op zichtbaarheid en vindbaarheid. Doordat steeds wordt onderzocht wat de behoeften van de gebruiker zijn (zowel buiten als binnen de overheid), is een duidelijk beeld ontstaan van welke datasets voor hergebruik ter beschikking dienen te worden gesteld. Dit resulteert in prioriteitstelling welke (collectie)datasets voor hergebruik geschikt zullen worden gemaakt. Uit het onderzoek naar de behoeften van de gebruiker – dat de vorm kan hebben van een continue dialoog – wordt ook duidelijk hoe de datasets vindbaar, zichtbaar en bruikbaar gemaakt kunnen worden.
- **Open standaarden en formats**
De vorm waarin de datasets worden aangeboden, is optimaal ingericht voor hergebruik. In het *comply-or-explain* beleid voor open standaarden hoeft nergens meer iets uitgelegd te worden.

In hoeverre voldoet dit scenario aan de randvoorwaarden?

	Scenario 3	legenda
Dataplatform is vindplaats van databestanden ('telefoonboekfunctie')	●	○ onvoldoende
Geef ruimte: geen one-size-fits-all	●	◐ verbetering mogelijk
Hanteer open standaarden	●	● voldoende

Toelichting

Omdat de gebruiker centraal staat en er voldaan wordt aan de geldende normen voor open standaarden, is vindbaarheid en zichtbaarheid geen uitdaging meer. Het is een vanzelfsprekend onderdeel geworden van de inrichting van de informatiehuishouding. In het *recordcontinuüm* is bij het ontstaan van informatie al bekend op welke wijze en onder welke randvoorwaarden deze gegevens als actief openbare data voor hergebruik ter beschikking kunnen worden gesteld. De uitdaging is gelegen in de cultuurverandering die noodzakelijk om de life-cycle-records-management benadering, die diep in de werkprocessen van de organisatie is verankerd, achter zich te laten.

Omdat de organisatie open staat voor de behoeften van de gebruiker, kan ook makkelijker aangesloten worden bij de maatschappelijke behoeften. Bestuurders zijn zich in toenemende mate bewust van de mogelijkheden die dit biedt. Samenwerking met andere organisaties is een vanzelfsprekendheid.

5.4.4 Scenario 4

In dit scenario worden twee platforms naast elkaar gezet: data.overheid.nl voor overheidsinformatie en het Archives Portal Europe (APE) voor collectiedata. De vergelijking is slechts op hoofdlijnen, voor een dieper gaande vergelijking is een gedetailleerder onderzoek nodig.

Toelichting op de keuzes

- Locatie bronbestanden

In dit scenario is de locatie waar de dataset wordt gepubliceerd de verantwoordelijkheid van de data-eigenaar. De databron wordt binnen de informatie-infrastructuur van de eigen organisatie gehost. Vrijwel altijd wordt hierbij gebruik gemaakt van software van de leverancier, zoals een collectiebeheersysteem (CBS) of een records managementsysteem (RMS). Er worden geen extra kosten gemaakt voor de opslag. Mogelijk zijn er wel (eenmalig) extra kosten te voorzien voor het aanbieden van datasets in internationaal verband vanwege een ander gebruik van archiefstandaarden (mapping), echter alleen als het gebruikte CBS/RMS daar zelf nog niet toe in staat is.

- Archives Portal Europe (APE). Het publiceren van datasets via APE is zonder bijkomende kosten.
- Data.overheid.nl
Het publiceren van datasets via data.overheid.nl is eveneens zonder bijkomende kosten. Er zijn geen lidmaatschapskosten. Voor een beperkte groep (departementen) is hosting tegen kostprijs mogelijk.

Bij beide platforms is het van belang om de datasets in het juiste format (voornamelijk EAD/XML) te kunnen aanbieden als dit nog niet het geval is. Data-eigenaren zouden dit als randvoorwaarde kunnen stellen aan de interne of externe leverancier van de door de data-eigenaar gebruikte software van hun informatiesystemen.

- Zichtbaar en vindbaar

Om de collectiedata zichtbaar, vindbaar en bruikbaar te maken is het van belang om geen onnodige drempels op te werpen. In dit scenario horen er geen beperkingen te zijn om toegang te krijgen tot de dataset: geen registratie, geen inlogprocedure, geen beperking van het aantal aanvragen en daadwerkelijke toegang tot hergebruik van de data. En ook belangrijk: de datasets zijn ook geregistreerd op APE en/of data.overheid.nl.

- Archivesportaleurope.net
De datasets worden zichtbaar en vindbaar, omdat de metadata daarvan door gebruik van de bestandsformaten EAD/XML en EAC-CPF/XML opgenomen worden in de back-end van APE. De datasets komen vervolgens automatisch zichtbaar op het eigen platform van APE (archivesportaleurope.net). Omdat de data-eigenaar toegang heeft tot de back-end van APE is hij bovendien in staat zelf te bepalen of er (a) de datasets ook via de API beschikbaar worden gesteld als open data en (b) of de datasets ook beschikbaar kunnen komen via Europeana. Het activeren van beschikbaarstellen van datasets voor hergebruik via de API kan de data-eigenaar eenvoudig regelen in de APE back-end door het plaatsen van een

vinkje.³⁶ Via de API heeft de data-eigenaar de mogelijkheid om de datasets ook op andere platforms beschikbaar te maken. Dit kan bijvoorbeeld de site van de eigen organisatie zijn, of een ander platform zoals data.overheid.nl.

- Data.overheid.nl
Het is mogelijk om de informatie over de datasets (de metadata) te laten ophalen (harvesten) door data.overheid.nl. Data.overheid.nl voegt de informatie vervolgens onder de organisatiennaam van de data-eigenaar toe aan het register (het *telefoonboek*). Eveneens is er de mogelijkheid om een aparte catalogus aan te maken om de informatie over de gepubliceerde dataset beter vindbaar te maken. De eisen hiervoor zijn: de informatie over de datasets is beschikbaar in DCAT-NL formaat, de aangemelde datasets zijn beschikbaar voor hergebruik en voorzien van licentie informatie, en er is een e-mailadres en telefoonnummer beschikbaar voor dataverzoeken, feedback berichten en communicatie vanuit data.overheid.nl. De inhoud van het Open Data Register op data.overheid.nl is eveneens als open data beschikbaar. Het register is toegankelijk via de standaard CKAN API. Met behulp van deze API kunnen organisaties een eigen toegang op het register ontwikkelen zonder een kopie van de gegevens te hoeven maken. Het dataset-register op data.overheid.nl blijft op deze manier het centrale register voor datasets van de hele Nederlandse overheid.
- Open standaarden en formats
Om optimale zichtbaarheid en vindbaarheid te faciliteren is de toepassing van open standaarden een must. De machineleesbaarheid van collectiedata wordt daardoor makkelijker. Dit is vooral van belang om de gebruiker te faciliteren om maximaal van de open data gebruik te kunnen maken. De noodzaak voor een archiefinstelling om een brede kennis van deze standaarden in huis te halen is niet zo groot. Dit kan beperkt blijven tot de interne of externe partijen en/of personen die zorg moeten dragen voor een goede export van data in deze standaarden vanuit het in gebruik zijnde CBS/RMS. Dit is overigens alleen het geval als deze systemen niet al standaard een exportfunctie daarvoor hebben. Hierboven werd onder 'Locatie bronbestanden' al verwezen naar mogelijke additionele kosten hiervoor, maar die zijn waarschijnlijk beperkt omdat de meeste up-to-date systemen een dergelijke exportfunctie al zullen hebben. Goed opdrachtgeverschap in samenspraak met de leveranciers van de gebruikte systemen kan hier aan bijdragen.³⁷
 - Archives Portal Europe (APE)
maakt gebruik van internationaal geaccepteerde archiefstandaarden. Waar de export van systemen niet voldoet aan de standaarden gaat APE in gesprek met de leveranciers. Dit is in het voordeel van alle belanghebbenden: APE, de leveranciers en al hun klanten.
 - Data.overheid.nl
Voor het aanbieden van open data via data.overheid.nl is de toepassing van open standaarden de norm. Sinds 2008 is het ook verplicht voor overheden om daarvan gebruik te maken. Er kan alleen van worden afgeweken in een aantal uitzonderingsgevallen, bijvoorbeeld wanneer de bedrijfsvoering in gevaar komt. Dit is bij collectiedata niet het geval. Data-eigenaren kunnen vanuit data.overheid.nl ondersteuning krijgen bij de toepassing van standaarden.

NB. Het is aan de organisatie zelf om te bepalen waar men de grens legt als het gaat om het beschikbaarstellen van collectiedata voor hergebruik.³⁸

³⁶ Op 24 november 2016 bieden 69 NL archiefinstellingen hun data via de API van APE als open data aan.

³⁷ http://archiefwiki.org/wiki/ICT_Opdrachtgeverschap (2016).

³⁸ Door het gebruik van internationaal geaccepteerde archief standaarden kan APE ook toegang bieden aan data uit recordsmanagementsystemen en op deze wijze ook beeldcollecties en digital born-bestanden, opgeslagen in e-Depots, ontsluiten.

In hoeverre voldoet dit scenario aan de randvoorwaarden?

	Scenario 4				legenda
Dataplatform is vindplaats van databestanden ('telefoonboekfunctie')	●				○ onvoldoende
Geef ruimte: geen one-size-fits-all	●				◐ verbetering mogelijk
Hanteer open standaarden	●				● voldoende

Toelichting

Beide platforms bieden de mogelijkheid om de telefoonboekfunctie te vervullen: APE voor de archiefsector nationaal en Europa-breed, data.overheid.nl voor de Nederlandse overheden (rijksoverheid, provincies, waterschappen en gemeenten). Data.overheid.nl is daarbij het meest toegankelijk voor alle open data van overheden. APE komt tegemoet aan specifieke behoeften vanuit de archiefsector en sluit tegelijkertijd aan op andere ontwikkelingen binnen de overheid als het gaat om het verschaffen van open toegang tot informatie als collectiedata. Data.overheid.nl sluit niet bij voorbaat aan op specifieke mogelijkheden vanuit de archiefsector, maar beschikt wel over goede ondersteuning voor data-aanbieders bij het proces naar open data. Ook zijn er verschillende overlegstructuren actief om organisaties die bezig zijn met open data te ondersteunen of om ermee af te stemmen.

5.4.5 De scenario's vergeleken

	Scenario 1	2	3	4	legenda
Dataplatform is vindplaats van databestanden ('telefoonboekfunctie')	◐	●	●	●	○ onvoldoende
Geef ruimte: geen one-size-fits-all	○	◐	●	●	◐ verbetering mogelijk
Hanteer open standaarden	○	◐	●	●	● voldoende

Het eerste scenario ligt dicht bij de huidige situatie voor de meest organisaties. Voor organisaties die nog niet begonnen zijn met open data lijkt dit een voor de hand liggende stap. Het is een veilige optie die aansluit bij de bestaande cultuur, maar tegelijk ook een keuze die niet bijdraagt aan duidelijkheid voor de gebruikers in het woud van mogelijkheden waarin de gebruiker nu al verdwaalt.

Een aantal organisaties is gelukkig al verder en denkt actief na over hoe zij met open (collectie)data willen omgaan. Uit onderzoek in het veld blijkt dat dit een flinke drempel is omdat men de life-cycle-management manier van omgaan met data moet verlaten en meer in termen van records continuüm moet gaan denken. Dit is een ingrijpend verandertraject, dat niet alleen raakt aan de manier waarop men omgaat met informatie, maar hoe men de organisatie van het werk inricht. Het tweede scenario sluit hierbij aan.

Het derde scenario gaat over de koplopers. Dat zijn de organisaties die optimaal open willen zijn in de manier waarop zij met informatie omgaan en in de beschikbaarstelling daarvan als open data. Maar ook daar is nog steeds aanleiding voor verbetering. Het scenario is geen eindstation, maar vergt voortdurende inzet om in gesprek te blijven met de (her)gebruikers van de informatie, zowel binnen als buiten de eigen overheidsorganisatie of archiefinstelling

Het vierde scenario zet de mogelijkheden van het gebruik van archivesportaleurope.net en data.overheid.nl op hoofdlijnen naast elkaar. Met APE wordt voorzien in een specifiek op de archief- en cultuursector ingericht platform dat open staat voor ontwikkelingen binnen de digitale overheden van Nederland en Europa. APE streeft ernaar hun deelnemers ertoe te bewegen hun collectiedata als open data beschikbaar te stellen en is als zodanig dus een van de 'motoren' achter open data voor archiefinstellingen. Data.overheid.nl heeft deze gerichte doelstelling vanaf het eerste uur en beperkt zich daarbij tot Nederland. Data.overheid.nl heeft als voordeel dat de geboden ondersteuning en afstemming over het doel van het platform een nationale basis heeft die voor allerlei publieke deelnemers toegankelijk is en meer dienstverlening biedt voor aanbieders van data en hergebruikers dan het platform Archives Portal Europe (APE). Data.overheid.nl heeft daarnaast ook een nationale kennisfunctie voor hergebruik en open data en is hét 'telefoonboek' voor alle open datasets van overheden.

6. Slotbeschouwing

Het aanbod van open (collectie)data voor hergebruik neemt toe. Tegelijkertijd wordt het er voor de gebruiker (en dit kan ook een overheidsorganisatie zijn) niet makkelijker op om daarin zijn weg te vinden: het aantal platforms waarop open data wordt aangeboden en de diversiteit daarvan groeit. Open data wordt daarmee steeds zichtbaarder, maar het is de vraag of ook de vindbaarheid hiermee gelijk op gaat. Niet alleen burgers en bedrijven worden geconfronteerd met een onoverzichtelijke situatie, ook bij overheden die open data willen (her)gebruiken draagt dit bij aan een vermindering van efficiency en dus geldverspilling.³⁹ Anderzijds is het ook voor de aanbieder van data voor hergebruik en van open datasets niet eenvoudig om een keuze te maken op waar of op welke wijze de open data ter beschikking te stellen aan (her)gebruikers. De vraag is dus welke keuzes hierin voorliggen.

In de *Open Brief* aan alle Nederlandse archiefinstellingen van 25 maart 2015 werd een oproep gedaan om nu aan de slag te gaan met open digitale beschikbaarstelling van archiefcollecties.⁴⁰ Daarin werden twaalf aanbevelingen gedaan.

Als de aanbevelingen geordend worden op basis van het onderscheid strategisch – tactisch – operationeel (zie kader), blijkt eens te meer dat het willen verlenen van open toegang tot data, ook van collectiedata, strategische keuzes vergt. Het verlenen van toegang tot data houdt niet op met het publiceren van open datasets op een platform. Als overheidsorganisaties er naar streven de informatie die zij creëren 'open by default' te maken, heeft dit een grote impact op hun informatiebeleid en daarmee op de uitvoering in hun organisatie. Dat vraagt niet alleen om inrichten van 'open by design', maar ook om nadenken over toegang en beschikbaarstellen voor gebruik.

Strategisch (lange termijn, doelen vaststellen)

- Open toegang is meer dan techniek en processen, het is (ook) een fundamenteel veranderingsproces. Door hier voldoende aandacht aan te besteden voorkom je dat de organisatie vastloopt in weerstand.
- In gesprek gaan met bestuurders over andere parameters en/of meetmethoden als basis voor sturing en bekostiging voor 'open'.
- Aansluiten bij het drielagenmodel van de Nationale Strategie voor Digitaal Erfgoed. De visie 'houdbaar, bruikbaar en zichtbaar' inzetten voor het bepalen van doelen en het formuleren van helder informatiebeleid.

Tactisch (coördinatie, samenwerking, evalueren)

- Je mengen als archiefinstelling in het (publieke) debat over actieve openbaarheid en open data. Keuzes zichtbaar maken.
- Zoek nieuwe toepassingen en verbinding met partners binnen en buiten het archiefveld. Doe mee aan platforms, portals en andere gezamenlijke voorzieningen.
- Samen met collega-instellingen kijken naar wat er al kan. Zo nodig afstemmen met het College Bescherming Persoonsgegevens.
- Samenwerken met partners door gebruik te maken van elkaars kennis en ervaring biedt efficiency en schaalvoordelen. Huur op onderdelen gezamenlijk expertise in of zet in op deskundigheidsbevordering.
- Goed voorbeeld doet volgen. Deel de resultaten van pilotprojecten, best practices én worst practices met elkaar.

Operationeel (implementatie) – proces

- Bewust en weloverwogen omgaan met opdrachtgeverschap, van tevoren het gesprek aangaan met leveranciers en het gezamenlijk belang benoemen bij elke opdracht.

³⁹ Vgl. http://www.pilod.nl/wiki/Boek/Schreijer#Hergebruik_en_transparantie.

⁴⁰ Archief 2020, *Open Brief 'Open Toegang'*, werkconferentie *Archiefcollecties Open!* Amersfoort (maart 2015).

- Eigen verantwoordelijkheid nemen als opdrachtgever naar de leverancier. Heldere afspraken maken en vastleggen.

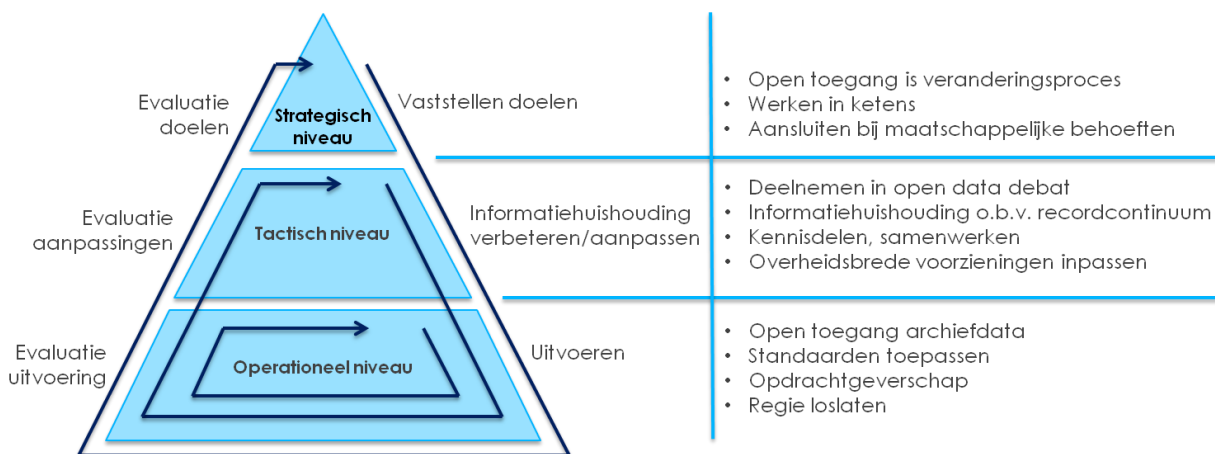
Operationeel (implementatie) – inhoudelijk

- Gebruikmaken van open standaarden en het Toetsingsmodel van DEN.
- Open data betekent besluiten tot beschikbaarstellen voor vrij (her)gebruik. De regie loslaten en beginnen, ook al is de data niet perfect of compleet.

Bepaal de strategische doelen van open (collectie)data

Zoals ook al in de brief aan alle Nederlandse archiefinstellingen wordt aanbevolen, heeft het absoluut meerwaarde om gewoon te beginnen en de regie deels los te laten. Maar als we de maatschappelijke meerwaarde van open data willen verhogen, kan het daar niet bij blijven. Het gesprek over het hergebruik van open (collectie)data moet gevoerd worden op strategisch niveau. Organisaties moeten gaan nadenken over wat open toegang tot collectiedata voor hen betekent, welke invloed dat heeft op hun informatiehuishouding en uiteindelijk hoe ze daarmee kunnen tegemoetkomen aan maatschappelijke behoeften. Het vraagt om visie, missie en daaruit afgeleide doelen.

Beschikbaarstellen en regie loslaten, enerzijds, en op strategisch niveau bepalen van de wijze waarop aangesloten kan worden op maatschappelijke behoeften, anderzijds, sluiten elkaar niet uit. In tegendeel, zij kunnen elkaar juist versterken. Onderstaande figuur geeft de samenhang aan.

Om daadwerkelijk voortgang te maken is het van belang de verbinding tussen de verschillende niveaus te bewaken. Binnen de organisatie is deze plan-do-check-act cyclus veelal vanzelfsprekend. Als het echter daarbovenuit stijgt, tot bijvoorbeeld het niveau van de sector, is dit niet het geval en dient daaraan extra aandacht gegeven te worden.

De strategische doelen van open data kunnen alleen bepaald worden door met bestuurders in gesprek te gaan. Hoe open data te kunnen inzetten in de informatie-uitwisseling tussen overheden, hoe daarmee aan te sluiten op maatschappelijke behoeften en de private gebruiker. Door focus aan te brengen creëer je richting en draagvlak bij bestuurders om daarvoor middelen ter beschikking te stellen.

Voorbeeld

In de ateliersessies Actieve Openbaarheid (september 2014 – februari 2015) is onderzocht wat actieve openbaarheid en toegankelijkheid betekent als het gaat om Wabo-dossiers, dossiers die ontstaan bij de uitvoering van de Wet algemene bepaling omgevingsrecht. Om dit te kunnen realiseren is het werken in ketens een voorwaarde. Ook werd geconstateerd dat dit een records-continuüm-brede aanpak vergt.⁴¹

Ga aan de slag

De uitkomst van de strategische discussies hoeft niet afgewacht te worden. Door verder te gaan met het herbruikbaar maken van open collectiedata wordt ervaring opgedaan met randvoorwaarden waaraan voldaan moet worden om dit op een zo efficiënt mogelijk te doen. Dit kan alleen door de dialoog aan te gaan met de gebruikers van de (archief)data, niet alleen binnen de eigen organisatie maar vooral ook daarbuiten, met professionals, journalisten, ondernemers en culturele en maatschappelijke organisaties.⁴²

Het is van belang tegelijkertijd te werken aan verbetering van de kwaliteit van het aanbod. Deze geldt de gebruiksvriendelijkheid van de interface op platforms, de selectie van datasets die worden aangeboden en de kwaliteit daarvan. Kwaliteit gaat hier over de volledigheid van de datasets (zowel historisch als recentelijk bijgewerkt) als ook de formats waarin ze voor hergebruik worden aangeboden. Dat laatste laat nog veel te wensen over gezien het nog wijdverbreide gebruik van standaarden en formats die alles behalve open zijn.

Dialoog en kwaliteit zijn belangrijk, maar minstens zo belangrijk is om de ervaringen die daarmee worden opgedaan uit te wisselen met anderen. Daaruit kan ook samenwerking volgen. De uitdagingen waar je als organisatie mee wordt geconfronteerd zijn veelal dezelfde als waar andere organisaties mee worden geconfronteerd als ze met open (archief)data aan de slag gaan. Dit gaat zowel over de aanpakken die gehanteerd worden, als inhoudelijk: waar haal ik de kennis vandaan, welke leveranciers zijn er met standaardapplicaties die datasets als open data kunnen aanleveren, of: welk format moeten we gebruiken voor de opendatasets?⁴³

Kortom, twee adviezen:

1. Bepaal strategische doelen van het gebruik van open (collectie)data en richt een plan-do-check-act cyclus in op het juiste niveau.
2. Ga verder met het werken aan open toegang en het faciliteren van hergebruik. Benut daarbij *in ieder geval* de register- en telefoonboekfunctie van data.overheid.nl voor open overheidsinformatie en van Archives Portal Europe (APE) voor open collectiedata.

⁴¹ http://www.archiefateliers.nl/wp-content/uploads/2014/08/Schetsboek-AO_2015_PRINT.pdf, p.24.

⁴² Kalshoven, Lisette en Tessa de Geus, (25-08-2016), Hoe komen open gemeentedata in een (data)stroomversnelling?, https://platformoverheid.nl/artikel/2670?utm_source=platform+O.

⁴³ Kalshoven, Open gemeentedata.

Bijlage 1: Verantwoording

Dit stuk is tot stand gekomen op basis van gesprekken en in samenwerking met de volgende personen:

- Eric Brouwer (NORA)
- Bob Coret (Coret Consultancy)
- Wim van Dongen (Archives Portal Europe Foundation, Nationaal Archief)
- Kees Duijvelaar (VNG)
- Robert Gillese (DEN)
- Robbert Jan Hageman (Archief 2020)
- Petra Helwig (Nationaal Archief)
- Arjen Hof (Civity)
- Dirk Houtgraaf (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)
- Pieter van Koetsveld (OCW)
- Arjen van de Kuyjl (Nationaal Archief)
- Tom Kunzler (Open State Foundation)
- Tine van Nierop (Archief 2020)
- Jeroen Padmos (Nationaal Archief)
- André Plat (Archief 2020)
- Vincent Robijn (Archief Eemland)
- Hayo Schreijer (KOOOP)
- Paul Suijkerbuik (data.overheid.nl)
- Frank Verschoor (LEOO)
- Ivo Zandhuis (adviseur)

Bijlage 2: Inventarisatie

Ten behoeve van het rapport is gekeken naar een selectie van bestaande platforms. Omdat het aantal platforms voor open collectiedata in de afgelopen jaren fors is toegenomen, hebben we niet alle platforms kunnen bekijken. De inventarisatie beperkt zich daarom tot een selectie. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen platforms van de volgende organisaties: overheid, archieven en erfgoedinstellingen, leveranciers en ondernemers, gemeenten, provincies, waterschappen en hoogheemraadschappen en uitvoeringsorganisaties. Op basis hiervan was het mogelijk een beeld te vormen van de trends (zie paragraaf 3.5 en paragraaf 3.6).

De inventarisatie heeft plaatsgevonden in de periode juni – augustus 2016. In totaal zijn 38 platforms (online) onderzocht. Hieronder de lijst van onderzochte platforms. Toegevoegd zijn nog enkele voorbeelden van open data archieven.

Platform	Link naar platform
Overheid, Archieven en Erfgoed	
Data.overheid.nl	https://data.overheid.nl
Archives Portal Europa	http://www.archivesportaleurope.net/information-api
Nationaal Archief	http://www.gahetna.nl/opendata
Noord-Hollands Archief	http://noord-hollandsarchief.nl/
Tresoar	http://www.tresoar.nl/Pages/Default.aspx
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	http://cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/kennis/voorbeelden/beeldbank http://www.dimcon.nl/ http://data.collectienederland.nl/over-digitale-collectie-nederland/
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie	http://www.niod.nl/nl/dataservices-niod http://www.oorlogsbronnen.nl/netwerk
Open Cultuur Data	http://www.opencultuurdata.nl/

Leveranciers en ondernemers	
Picturae	https://opendata.picturae.com/
De REE/Archieven.nl	https://www.de-ree.nl/ http://www.archieven.nl/nl/
Dataplatform	https://www.dataplatform.nl/
OpenDataNederland.org	https://opendatanederland.org/
Open Archieven	https://www.openarch.nl/ https://www.openarch.nl/api/docs/?lang=nl

Gemeenten	
Amsterdam	http://data.amsterdam.nl/
Rotterdam	http://rotterdamopendata.nl/dataset
Den Haag	http://www.denhaag.nl/home/bewoners/actueel/feiten-en-cijfers/open-data.htm https://www.dataplatform.nl/data?organization[0]=gemeente-den-haag https://www.columby.com/
Utrecht	https://utrecht.dataplatform.nl/
Nijmegen	http://www.nijmegen.nl/opendata/
Enschede	http://opendata.enschede.nl/
Zaanstad	http://archieff.zaanstad.nl/dienstverlening/open-data-aangeboden

	http://geo.zaanstad.nl/geonetwork/srv/dut/search
Leiden	http://opendataleiden.nl/
Ede	https://www.ede.nl/gemeentearchief/collecties/opendata/open-data-gemeentearchief-edel/
Alkmaar	https://www.alkmaar.nl/4/Open_data.html
Eindhoven	https://data.eindhoven.nl

Provincies	
Noord-Brabant	https://www.brabant.nl/subsites/open-data.aspx
Gelderland	https://opendata.gelderland.nl/
Limburg	http://www.limburg.nl/e_Loket/Open_data
Zuid-Holland	http://www.zuid-holland.nl/overons/feiten-cijfers/open-data-0/
Groningen (i.s.m. gemeente Groningen)	http://data.groningen.nl/
Provincie Drenthe	http://www.provincie.drenthe.nl/feitenencijfers/?handheld=true

Waterschappen en hoogheemraadschappen	
Unie van Waterschappen	http://waterschapsspiegel.nl/
Hoogheemraadschap van Rijnland	https://www.rijnland.net/over-rijnland/erfgoed/zoeken-in-archieven-en-collecties https://www.rijnland.net/@@search?SearchableText=open+data
Waterschap Brabantse Delta	http://www.brabantsedelta.nl/algemeen/bestuur-en-organisatie/historisch-archief/zoeken-in-online-archief.html

Uitvoeringsorganisaties / overig	
Kadaster	https://www.kadaster.nl/web/Over-het-Kadaster-1/Wat-doen-we/Informatie-verstrekken/Open-data.htm
Centraal Bureau voor de Statistiek	https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/open-data/iv3
Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO)	https://duo.nl/open_onderwijsdata/index.jsp
Rijkswaterstaat	https://www.rijkswaterstaat.nl/zakelijk/open-data/index.aspx
Publieke Dienstverlening Op de Kaart (PDOK)	https://www.pdok.nl/

Toegevoegd: voorbeelden van open data archieven / via Picturae (totaal 9+2)	
Brabants Historisch Informatie Centrum	https://opendata.picturae.com/organization/bhic
Erfgoed Leiden en Omstreken	http://www.opencultuurdata.nl/wiki/regionaal-archief-leiden-genealogische-data/
Regionaal Archief Tilburg	http://www.opencultuurdata.nl/wiki/regionaal-archief-tilburg/
Toegevoegd: voorbeelden van open data archieven / via De REE archiefsystemen/Archieven.nl (totaal 5)	
Gelders Archief	https://www.geldersarchief.nl/diensten/open-data
Het Utrechts Archief	http://www.hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?/open-data
Regionaal Archief Rivierland	http://regionaalarchiefrivierland.nl/open-data-1

Bijlage 3: Archieven en archieforganisaties in Nederland

Bron: archiefwiki.org/wiki/Categorie:Archieven